

A. ÖMER TÜRKES

romanlar arasında

Korkuların kaynakları

İrânlı yazar Gulam Hüseyin Saedi, 1968 yılında yayımlanan 'Korku ve Titreme' romanında, deniz kenarındaki bir köyde yaşayan yoksul ve cahil köylülerin trajikomik hayatlarını anlatıyor. Bu aynı zamanda İrân'daki şah düzeninin çarpıcı bir alegorisi.

Türkiye'de romanın Doğulu örneklerine ilgi azdır. İrân, Irak, Mısır, Filistin gibi ülkelerin kültürel zenginlikleri değil siyasi ve toplumsal sorunları yer alıyor gündemimizde. Kendimizi dışında tuttuğumuz Doğu'yu sanatsız, edebiyatsız ve felsefesiz tasavvur ederek 'yegâne modern İslam ülkesi'nde yaşadığımızı ilişkin inancımızı tazelemek, Türkiye'ye özgü bir oryantalist refleks olmalı. Oysa anlatı türleri -özellikle de roman sanatı- Doğu'dan esen rüzgârlarla zenginleşmiş, mesela '1001 Gece Masalları' çağdaş yazarları bile etkileyen bir soluk üflemişti edebiyata. Günümüze gelindiğinde, Doğulu dediğimiz ülke edebiyatlarının, özellikle de İrân edebiyatının, canlılığı -bütün olumsuz ekonomik ve siyasal gelişmelere rağmen- koruduğu söylenebilir.

Türkçeye birkaç romanı, hikâyesi ve oyunu çevrilmesine rağmen yeterince görünürlük kazanmayan Gulam Hüseyin Saedi bu konuda iyi bir örnek. Bu nedenle hayat hikâyesini biraz uzun tutmak ve hayatını sürgünde kaybeden bu siyasi, entelektüel ve edebî figürü kendisinin kaleme aldığı hayat hikâyesinden yararlanarak tanıtmak istiyorum: 1934 yılında Tebriz'de orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası basit bir devlet çalışanıydı. İlk ve ortaokulu Tebriz'de okudu. Okumaya meraklıydı ve henüz lise öğrencisiyken Tebriz'de yayımlanan üç Farsça gazetenin yöneticilerindendi. **Musaddık'ı devirenden itibaren sonradan tutuklandı ve kısa bir süre hapse girdi.** Tebriz Üniversitesi'nde tıp fakültesine kaydoldu ve ilk öykülerini yazmaya başladı. Tıp fakültesinin son yıllarında kısa öykülerden oluşan ilk kitabı ve iki tiyatro oyunu yayımlandı (1960). **Ne var ki oyunlarından biri sansür tarafından toplatılacaktı.** Tıp fakültesini bitirdikten sonra orduya alındı. İsmi SAVAK tarafından mimmlemişti. **Nitekim askerliğini 'sakıncalı piyade' olarak tamamlayabildi.** Terhis olduğunda (1962) bir süre köy doktorluğu yaptı. Daha sonra Tahran Üniversitesi'nde psikiyatri uzmanlığına başladı. İhtisasını bitirdiğinde -1968'de SAVAK tarafından görevinden atılana kadar- bir ruh sağlığı hastanesinde çalıştı ve yazmayı hiç bırakmadı.

Saedi'nin oyunları Tahran'daki Sanglaj Tiyatrosu'nda düzenli olarak sahneleniyordu. Doktorluğunu -özel muayenehanesinde- sürdürdü, yazmayı da hiç bırakmadı. Bunun neticesinde SAVAK tarafından

Gulam Hüseyin Saedi

'siyasi faaliyetleri' nedeniyle defalarca tutuklandı ve hapsedildi. 1974'teki tutuklanması sırasında bir yılını hücre hapsinde geçirdi ve izleri hâlâ devam eden ağır fiziksel işkencelere katlandı. Buna rağmen demokrasi mücadelesinden vazgeçmeyecekti. Ancak şahın devrilip Teokratik İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından ve arkadaşı oyun yazarı Sayid Soltanpour'un idam edilmesinden sonra İrân'da yaşamının artık mümkün olmadığına karar verdi ve Fransa'ya iltica etti. **Siyasi ve edebî faaliyetlerini Paris'te de aksatmadı.** Ancak sürgünlük, acılarını, bunalımını ve alkol bağımlılığını artırmıştı. 1985'te karaciğer sirozu teşhisiyle hastaneye kaldırılan Saedi, çok geçmeden hayata veda etti. **50 yıllık ömrüne 50'ye yakın kitap sığdırmıştı.** Paris'teki Père Lachaise Mezarlığı'nda Sadık Hidayet'in yanı başına gömüldü.

KÖYLÜLÜĞÜN EVRENSSEL TEMSİLİ

'Korku ve Titreme', altı bölümden, altı hikâyeden oluşan bir roman. Aynı köye, aynı karakterlere dair doğrusal bir zaman akışı ile akan bu hikâyeler, bir bütünlük oluşturmakla birlikte, klasik roman geleneğinin giriş, gelişme, sonuç kurgusunu izlemiyorlar. Aslında zaman ve mekân da belirtilmemiş; muhtemelen Basra Körfezi'nin kıyısına konuşlanmış, küçük, yoksul, dünyanın geri kalanından neredeyse yalıtık bir köydeyiz. Romanın şahıslar kadrosu erkeklerden kurulu; Salim Ahmed, Muhammed Hacı Mustafa, Salih Kemzari, Kethüda ve Kethüda'nın Oğlu, Zahid, Muhammed Ahmed Ali, Zekeriyâ...

Romanın ana teması 'korku ve titreme', daha ilk hikâyede, bir siyahın köye gelmesiyle ortaya çıkıyor. Başkalarıyla fazla teması olmayan, hayatlarını doğa ile mü-

cadele ederek geçiren, yoksul ve eğitimsiz köylülerin dış dünya yorumları hurafelere, boş inançlara dayalı. İşte bu nedenle, karını doyurmak için Salim Ahmed'in evine giren siyah adam 'cin, peri taifesinden' muamelesi görecektir, davul çalarak kovulmaya çalışılacaktır. Adamın köyde kalmak isteyen sıradan bir yoksul olduğu anlaşıldığında ise katli vacip olmuştur. **İkinci hikâyede sakat doğan bebek, dördüncü hikâyede -deniz kenarında yalnız başına dolaşan, gözleri birbirinden farklı renlerde olan- küçük çocuk da hoş karşılanmaz köyde.** Bebek ölüme terk edilir, çocuk bir gece vakti ortada bırakılır.

Korkulan ötekidir ama yoksul, yardıma muhtaç olandır öteki. **Kendi yoksulluklarıyla baş etmeye çalışan köylüler hayatlarını daha da zorlaştırabilecek bir öteki ile karşılaştıklarında kötülük, hatta gaddarlık yapmaktan imtina etmezler.** Öteki zengin ve bir çıkar sağlama ihtimali barındırıyorsa durum değişir. İkinci hikâyedeki Molla, dördüncü hikâyedeki Yahudi Doktor ve altıncı hikâyedeki sahile gelen dev gibi gemiden inenler karşısında köylülerin yelkenleri hemen suya iner.

Son bölümdeki hikâye 'Korku ve Titreme'nin en açık siyasi alegorisi. Dışarıdan gelen beyazlar, beyazların hizmetindeki siyahlar, dağıtılan paralar, sonu gelmez ziyafetler... Köylüleri çalışmadan yaşamaya, yozlaşmaya ve bozulmaya sürükler. Köylüler açgözlü ve şişkin yaratıklara dönüşürler. Amerikan rüyası sona erdiğinde birbirlerine düşman hale geleceklerdir.

Her ne kadar zaman ve mekân belirsiz, hikâyeler alegorik olsa bile Gulam Hüseyin Saedi'nin İrân siyasetine, emperyalizme ve toplumun cehaletine, bencilliğine ve teslimiyetine yaptığı gönderme çok açık. Kaldı

ki sadece İrân'la sınırlı değil, alegorisi 3. Dünya ülkelerinin hemen hepsinde karşılığını bulacak derinlikte. Ancak alegori perdesinin okuyucunun gerçek ve sembolik anlamlar arasında ilişki kurmasına yetecek kadar şeffaf olduğunu da eklemek gerekir. Bu sayede okuyucuyu katılıma, aktif bir okuma sürecine zorluyor.

Saedi okuyucuları düşünmeye zorluyor ama en dramatik olaylarda bile okuyucuda duygusal dalgalanmalara izin vermiyor. İroni yoluyla, durum komedisiyle uzaklaştırıyor. Okuyucu ile roman kişileri ve acıları arasında mesafe koyması hem alegorinin yaratacağı etkiyi artırmak hem de romana belgesel havası katmak için.

'Korku ve Titreme' diyaloglarla örülmüş, sade bir metin. Yazarı kendisini geriye çekip sahneyi neredeyse bütünüyle roman kişilerine bırakması da az önce sözünü ettiğim duygudan arındırma işleminin bir başka aracı. **İrân edebiyatının önemli oyun yazarlarından olan Saedi'nin diyalog yazmadaki ustalığı açıkça belli ediyor kendisini.** 'Korku ve Titreme'nin çevirmenlerinden Makbule Aras'ın ifadesiyle, "Gulam Hüseyin zaman zaman yaptığı betimlemeler dışında pek söz sanatına başvurmaz, canlı bir konuşma dili hâkimdir eserlerine. Konuşmalardaki doğallık, betimlemelerde yerini son derece sıradışı benzetmelere bırakır. Bunlar, orijinallikleriyle olduğu kadar somutlama güçleriyle de dikkat çekicidirler."

Gulam Hüseyin'in Çehov'dan etkilendiğini söylemeden geçemeyelim. **Gerek konu ve kişilerle, gerek sade ama çarpıcı anlatımıyla Çehov'un özgün bir mirasçısı.** İrân'ın güçlü masal geleneğini de katmış üslubuna. 'Korku ve Titreme'de - 'Top' ve 'Bayel Ağaçları'ndaki kadar- belirgin değil ama Gulam Hüseyin'in gerçekliğinde 'büyülü' bir yan var.

Mutlaka okuyun Gulam Hüseyin Saedi'nin yapıtlarını... Anlatılanların bizim hikâyemiz olduğunu hemen fark edeceksiniz. ■

KORKU VE TİTREME
Gulam Hüseyin Saedi
Çeviren: Makbule Aras Eivazi,
Farhad Eivazi
Yapı Kredi Yayınları, 2021
136 sayfa, 20 TL.